

Секція 3. Економіка та управління національним господарством

Доброва Т.Г.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри політичних наук і права,
Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К.Д.Ушинського
м. Одеса, Україна

ВІДТВОРЕННЯ ІНДУСТРІАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ – СТРАТЕГІЧНЕ ЗАВДАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ.

Зовнішні та внутрішні шоки, які переживає сучасна Україна, вкрай загострили проблему національної безпеки, перш за все – безпеки економічної. Її головна ознака - це здатність національного господарства до сталого і збалансованого зростання, забезпечення конкурентоспроможності у світовому економічному середовищі [1].

Саме здатність економіки до сталого розвитку є особливо гострим питанням в сучасних умовах. Нині Україна опинилася в небезпечному становищі. В 2014-2015 роках ВВП впав на 16%, його зростання на 2,3% в 2016 році, зрозуміло, не компенсувало понесених втрат [2]. В умовах стрімкої девальвації національної валюти ВВП в доларовому еквіваленті скоротився вдвічі, майже до рівня 2005 року. Частка імпорту у внутрішньому споживанні країни сягнула 60%, що вдвічі вище за критичний індекс економічної безпеки. Валовий зовнішній борг на початку 2017 року перевищував 120% ВВП (критичний рівень – 70%). Проте щорічний відтік українського капіталу в офшори сягає 11-12 млрд. дол., наближаючись до критичної межі – 15 млрд. дол. [1; 2]. Позиція України в рейтингу глобальної конкурентоспроможності погіршилася з 79 місця в 2015 році до 85 в 2016 році. Тож подолання негативних макроекономічних тенденцій, підвищення рівня економічної безпеки є одним з пріоритетних завдань збереження державності країни.

Найважливішою серед багатьох критеріїв економічної безпеки, видається, є виробнича безпека. Вона передбачає максимально ефективне використання

наявних виробничих потужностей, їх модернізацію та розширене відтворення, зростання рівня інноваційності виробництва та підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки [1].

Натомість, протягом всього періоду ринкової трансформації у виробничому секторі української економіки спостерігається негативна динаміка. Найбільш глибокої руйнації зазнала промисловість. Через десять років з початку реформ промисловість України виробляла лише 57,7% від рівня 1990 року. Індекси виробництва по окремих галузях промисловості в 2000 році порівняно з 1990 роком представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Індекси промислового виробництва по галузях

	2000 р. у відсотках до 1990 р.
Промисловість	57,7
Електроенергетика	65,3
Паливна промисловість	41,4
Чорна металургія	59,5
Хімічна та нафтохімічна промисловість	40,1
Машинобудування та металообробка	40,9
Деревообробна та целюлозно-паперова промисловість	81,2
Промисловість будівельних матеріалів	22,9
Легка промисловість	38,4
Харчова промисловість	51,8

Джерело: Складено на основі [3]

В наступні 16 років не відбулося позитивних змін ані в галузевій, ані в технологічній структурі виробництва. Зростає рівень фізичного зносу основних фондів. В 2015 році в промисловості в цілому він становив 76,9%. Посилюються тенденції морального старіння технологій. Інноваційна активність бізнесу не відповідає оптимальним показникам економічної безпеки. В 2000-2015 рр. питома вага промислових підприємств, що впроваджували інновації, коливалася в межах від 10% до 15% від загальної їх кількості (оптимальний рівень – 35%). Частка інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованого промислового продукту впала з 9,4% до 1,4%. Критичний показник економічної безпеки – 3%, оптимальний рівень – 25%. [1; 2].

Особливо катастрофічно виглядає динаміка обсягів виробництва окремих видів продукції переробної промисловості. В 1991-2000 роках за більшістю продуктів металургії, машинобудування, хімічної промисловості країна відкотилася до рівня 1960-1965 років. Деіндустріалізація економіки стала хронічним процесом. Як свідчить статистика 2016 року, в два рази менше порівняно із 1990 роком вироблено електричної енергії, чавуну та сталі. Втричі скоротилося виробництво прокату чорних металів, в шість разів – виробництво труб. Нині майже нема власної електронної промисловості. Практично втрачено виробництво основних продуктів важкого машинобудування та верстатобудування. Наприклад, металорізальні верстати, ковальсько-пресові машини в 2016 році вироблені в кількості 39 і 6 штук, проти 37 тисяч та 11 тисяч штук в 1990 році. Кількість випущених тракторів – менше 5% від 1990 року, виробництво екскаваторів не досягає навіть 1% [2; 3, с. 110-118].

Вкрай руйнівна ситуація склалася в автомобільній, суднобудівній та літакобудівній промисловості, залізничному машинобудуванні. Серед причин: поспішний вступ до СОТ без дієвих інструментів захисту власного виробника, відсутність диверсифікації поставок комплектуючих та ринків збуту готового продукту, розрив традиційних господарчих зв'язків, відсутність технологічних змін, невідповідність продукту стандартам ЄС.

Так автомобільна галузь досить успішно розвивалася протягом 2000-2008 років завдяки залученню іноземних інвестицій та міжнародній кооперації. Виробництво зросло в 13 разів та склало 425,8 тис. автомобілів, національним виробникам належало 47% українського авторинку. Руйнація галузі почалася із вступу в СОТ. Ринок миттєво заповнили більш конкурентні імпорتنі машини. Санкції проти Росії посилили деструктивні процеси – втрачено від 48% експорту вантажних до 98% – легкових авто. Як наслідок, в 2014-2015 роках обсяг виробництва скоротився на 85%, зайнятість – на 45%, продажі автотранспортних засобів – на 78%, частка національних виробників на внутрішньому ринку впала на 20%, а експорт зменшився майже в 10 разів. В 2016 році випущено 5,3 тис. авто – 1,2% до рівня 2008 року [4].

Суднобудування в Україні – галузь, яка в 1990 році мала потужну виробничу та наукову базу – 11 суднобудівних заводів, 27 науково-дослідних інститутів, 17 підприємств суднового машинобудування. Щорічно випускалося 100-120 суден, обсяг товарної продукції складав 10-15 млрд. дол. Нині виробничі потужності використовуються лише на 8-10%. Експорт знизився до 90-100 млн. дол., що у 6-8 разів менше наявного потенціалу. Катастрофічно втрачається кадровий потенціал – кількість працівників скоротилася з 65,3 тисяч у 1991 р. до 4,6 тисяч у 2014 р. [5].

Наявні потужності українського літакобудування представляють замкнений цикл авіапрому від проектування літаків до їх виробництва і ремонту. Однак протягом 25 років серійного виробництва не було, випущено 10 літаків на замовлення Росії. Не забезпечена диверсифікація поставок комплектуючих та ринків збуту. Підприємство не отримувало фінансової підтримки держави. Тож в 2016 році виробництво практично зупинилося.

З тих же причин занепадає залізничне машинобудування. За 2013–2015 роки об'єм виробництва в галузі впав більш ніж в 5 разів. Лише по вантажним вагонам обсяги випуску зменшилися на 95% – з 25,3 тис. до 1,4 тис. штук [2]. На грані зупинки балансують і такі високотехнологічні підприємства як «Моторсіч», «Південьмаш», «Електротяжмаш», «Турбоатом» – підприємства-гіганти, що традиційно були локомотивами промисловості України.

Про занепад індустріального сектору економіки красномовно свідчить той факт, що у ТОП-100 найбільших платників податків за 2015 р. та 2016 р. нема провідних підприємств машинобудівної, хімічної чи металургійної промисловості.

Для подолання негативних тенденцій в промисловості, запобігання остаточної деіндустріалізації країни, забезпечення умов для сталого її розвитку та економічного суверенітету необхідно перейти від ліберальної моделі розвитку до регульованої ринкової економіки, створити дієву інституціональну базу державної підтримки промисловості.

- Уряд має розробити системну промислову політику, визначити пріоритетні інноваційно-інвестиційні напрямки, перш за все – галузі, в яких все ще є суттєвий технологічний і конкурентний потенціал, та які забезпечують значний мультиплікативний ефект.
- Реіндустріалізація це не проста «реанімація» традиційних галузей, це структурна перебудова економіки, перехід від сировинних до наукоємних, високотехнологічних виробництв, серед яких інформаційно-комунікаційні технології, нанотехнології, біотехнології, альтернативна енергетика.
- Збитковість чверті промислових підприємств, низька рентабельність і, як наслідок, обмеженість обігових коштів бізнесу обумовлює доцільність державно-приватного партнерства в реалізації інноваційних проектів.
- Економіка потребує масштабної інфраструктурної модернізації. Важливо що Україна має власний виробничий потенціал для її забезпечення матеріалами та обладнанням.
- Необхідна система законодавчих дій держави щодо кредитної підтримки вітчизняного виробника, особливо галузей із значною капіталомісткістю та інноваційних видів малого та середнього бізнесу.
- Важлива стимулююча податкова політика, спрямована на залучення приватного бізнесу до інноваційного розвитку та модернізації.

Список літератури:

1. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Україна за 2000 рік. Статистичний щорічник. – Київ.: Техніка, 2001. – 598с.
4. Укравтопром: Автомобільна статистика України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukrautoprom.com.ua/statistika>
5. Пріоритети державної морської політики у сфері функціонування та розвитку морегосподарського комплексу України. – К.: НІСД, 2016. – 46 с.